

Ф. 11
Р-3567
Опис 1
Справа 164
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ
Тернопільської області

Архів з Бюро
Горьківської Беректаною округи ОУУ

ПАПКА

ДЛЯ 164

паперів

Інформаційно-вишкільний матеріал
"Вісник і огляди Тех-Спеціальних"
(10 грудня 1945 р.)
Машини

20 р.

Крайні дані: 10 грудня 1945 р.
Кількість документів: 1
Кількість аркушів: 15
Зберігання: поспішно

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ
Тернопільської області
Р-3567 1 Справа 164
Опис

Інформаційно-вишкільний матеріял

В Ч О Р А І С Ь О Г О Д І

=====

Ч Е Х О - С Л О В А Ч Ч И Н И

++=====

Інформаційно-викиільний матеріал

ВІСНИК І СВЯТОСЛАВ
НЕКО-СЛАВЯНИНИ

Інформаційно-видавничий матеріал

ВЧОРА І СЬОРОДНІ ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНІ

«Малі і середні народи можуть вдерватися на поверхні життя тільки особливими моральними вартостями і здібністю до самостійної культурної творчості».
/Т.Масарни/

Історичне минуле народів ЧСР. Державно-національні традиції чехів опираються на легендарній державі Самона /VII ст./, на велико-моравській державі Святославна /IX ст./ та на чеській державі Премисловичів /X-XVI ст./. Чеська держава в XII ст. почала підпадати під німецький вплив та навіть була самостійною одиницею Священного Римського Цісарства. Національні елементи під проводом Гуса /опалений на кострі 1416 р./ починають великий тривалий дві століття /XV-XVI ст./ гуситський рух. В XVI ст. Чехія перейшла під панування австрійської династії Габсбургів. В час тридцятилітньої війни чехи підняли повстання, але були розбиті в битві під Білов Гором 1620 р. і в наслідку попали в довгу австрійську неволю.

XIX ст. приносить чехам національне пробудження /«будительство»/ очолюване Домбровським і Шафариком. Велике значення мала в цьому русі маля «Чесна Матица», заснована в 1831 р./Інституція подібна до української «Просвіти»/. В боротьбі за свої політичні права чехи гуртуються з початку в групу угодковців – старочехів, а пізніше в пар-

тію сім'я самостійних молодочехів, які завдяки своїй антагоністичній політиці домоглися створення ЧСР.

Словаки в 907 р. попали в мадярську неволю. До XIV ст. мали обмежені автономні права. 1514 р. відбуло на Словаччині невдале протимадярське повстання. Впродовж XIX ст. пробуджується серед Словаків та, як і серед чехів, національна свідомість.

Закарпатські українці в X ст. належали до Київської Держави. В XI ст. підняли вони в залежність від угорщини. В половині XIX ст. виривється серед них автономічний рух очолюваний Адольфом Добрянським.

Утворення ЧСР в 1918 р. Чехо-Словацька Республіка /ЧСР/ повстала в 1918 р. на території колишньої Австро-Угорщини з країв Чехії, Моравії, половани Тешинського Шлезька та північних районів колишньої Угорщини, населених словаками та закарпатськими українцями.

До утворення ЧСР багато причинилися два колишні професори празького університету д-р. Тома Масарик та д-р. Едуард Бенеш. В 1916 р. вони створили в Парижі Чехо-Словацьку Національну Раду. 18.X.1918 р. у Вашингтоні Масарик проголосив самостійність Чехо-Словацької Республіки. Незалежно від того 28.X.1918 р. "Національний Комітет" у Празі підчас розвалу Австро-Угорської монархії проголосив самостійність Чехо-Словацьчини із свого боку.

Багато пропаганди в справі чехо-словацького визволення зробив 80-тисячний чехо-словацький корпус 6. воєнків австрійської армії, в Росії післяжовтневої революції 1917 р. Цей корпус перебував спочатку на Україні, потім на Поволжі, де зробив протибільшовицьке повстання і дійсно в 1919-20 рр. через Владивосток повернувся в Чехо-Словацьчину.

Договором в Австрії 10. IX. 1919 р. в Свн-Керман та договором в Угорщині 4. 6. 1920 р. в Трианон затверджено остаточно кордони нової держави. Не 30. III. 1918 р. угодю словацьких емігрантів в Гаєсваріком у Питебургу /США/ обіцяно словацям широку національну автономію з власним парламентом, судівництвом, самоуправою та державною словацькою мовою. Закарпатських українців прилучено до ЧСР на підставі голосування делегатів З'їзду Американсько-Руської Бароцької Ради 19. XI. 1918 р. в Скрантоні /Пенсильванія/. Тут треба зазначити, що закарпатські українці на зборах у Хусті 19. I. 1919 р. домоглися прилучення до української держави, в скрантонське голосування було попереджуване заявами про те, що прилучення Закарпатської України буде тільки тоді здійсненим, якщо не буде самостійної української держави. Міноритетним /в справах меншостей/ договором в Свн-Керман /10. IX. 1919 р./ зобов'язано Чехо-Словацчину забезпечити права меншостей, між ними в першій мірі права словаків і українців. Чехо-Словацчина в рр. 1918 - 1938. Передміжненська до 1938 р., Чехо-Словацчина складалася з трьох частин: 1/ Чехії, Моравії і Слезька, 2/ Словацчини та 3/ Підкарпатської "Русі" Загальна поверхня - 140 тис. кв. км., населення - 14,5 міл. чел. Густина населення в 1930 р. в Чехії середньо 132 чел. на 1 кв. км., в Словацчині і Карпатській Україні - 68 чел. на 1 кв. км. Національний склад населення: 49,8 % чехів, 23,3 % німців, 14,0 % словаків, 5,2 % мадярів, 3,5 % українців та 2,5 % жидів. Всіх чехів в світі є понад 7 мільйонів, з цього 6,340,000 в ЧСР, решта на еміграції в США, Австрії, Україні, Росії та інших краях. 35,000 чехів жило в 1939 р. в Захід-

ній Волині. Чехи переважно римо-католики, рідко протестанти, члени чехословацької гуситської національної церкви /створеної 1920 р./, православні. Всіх словаків є около 2,5 мільйони. В переважній більшості - це римокатолики, рідше лютеранти. Закарпатських українців є 508 тисяч.

Перша частина Чехословащини, властива чехія, розположена на Чехо-Моравським масиві, оточена майже зі всіх сторін низькими горами /Чеський Ліс, Фіхтель, Саксонські Рудні, Судети/ становить одну господарську цілість з високою сільсько-господарською культурою, численням підземними багатствами та широко розкиненою промисловістю.

Словацьчина і Закарпатська Україна це гористі неурожайні землі з малими поясами багатих долин, річок Вагу, Тиси і Дунаю, оточені від півночі високими молодими горами Карпатами і Татрами /до 2,688 м./ . Ці дві країни господарсько і географічно тягетіють до наддунайських країн.

Загально в передмюнхенській Чехо-Словацьчині лісна площа становить 23 % поверхні, uprawна 43%, пасовиська 19%. В сільському і ліському господарстві було зайнятих 40% населення, в промисловості 37%, в торгівлі - 10%.

Сільське господарство ЧСР характеризується високо розвинутою uprawою цукрових буряків /2-ге місце в Європі/, жита /4 місце в світі після СРСР, Німеччини, Польщі в 1930 р./ ячменю і хмелю /на пиво/, з високо розвинутим виноградарством і скотарством. На базі сільсько-господарських культур розвинулася високо харчова промисловість: цукрова, мукарична мукомольна, пивоварська, горілчання, консервна та

цикорієва. Ними цього Чехо-Словацьчина ввозила понад 10% збіжжя, а також товсті і м'ясо.

Чехо-Словацьчина має великі запаси кам'яного вугілля на Тешинському Шлезьку, малопроцентову залізну руду в Судетах, мідь в Угорських Рудних горах на Словацьчині, високовидайні глини та піски /для ганчарського та скляного виробництва/, лічничі джерела в Карльові Варі та П'єнтавах, а також малі кількості золота, оловця, срібла, радію та урану /цей останній становить сьогодні підставу виробництва атомної енергії/. Середній річний видобуток кам'яного вугілля в 1920 р. становив 15 міль. тонн /загально світова продукція 12,000 міль. тонн річно/, бурого вугілля - 20 міль. тонн, коксу - 3 міль. тонн. На базі цих копалин та ввезуваної залізної руди головно із Швеції в Чехо-Словацьчині розвинулася добре важна металургія, машино-будування /продукція автомашин, локомотивів, сіль-госп. машин, суден/, зброяна промисловість. У світові з знамі першорядні збройові заводи Шкода в Пільзні та заводи автомашин Татра. Велику участь у розвитку чехо-словацької промисловості брали французькі та німецькі капітали. Легка промисловість широко розвинена в Чехо-Словацьчині текстильна, взуттєва /заводи Бата/, деревообробна та скляна промисловість. За кордон ЧСР вивозила передусім вугілля і дерево. /20% всього експорту ЧСР/, ткацькі вироби /20%/, лукош /15%/, а ввозила передусім сировину для ткацької промисловості /30%/, та харчові продукти /25%/. Перед 1933 р. Чехо-Словацьчина використовувала досить широко річний транспорт по Лабі /Альбі/ та Дунаї; вона мала теж свої власні ділянки в портах Гамбург та Триєстр.

Положення Чехословаччини в центрі Європи дуже вигідне з точки зору господарських та транспортних можливостей, але, разом з браку доступу до моря та видовженість країни, утруднило її оборону. Чеські гори та Карпати при сьогоднішніх великих технічних можливостях могли б бути одначе, ще й сьогодні деякою перешкодою для ворога.

Політичний устрій ЧСР базується /також сьогодні/ на конституції з 29. II. 1920 р. Законодавчою владою є Національні збори /"Народне Згромадження"/, що складається з двох палат: палати депутатів і сенату. Палата депутатів /сойм/ складається з 300 членів, вибираючих, на 5 років, сенат із 150 членів, вибираючих, на 5 років. Президент республіки, який в своїх руках має велику владу /право скликувати і розпускати палати, право назначувати і звільняти міністрів, право "вето" відносно законів принятих парламентом, не відповідає перед парламентом за свою діяльність/, вибирається на 7 років. Довголітнім президентом ЧСР /1919-1935 рр/ був Тома Масарик /1850 - 1937р/ автор багатьох праць про чеське питання, а також зверненого проти марксизму твору "Філософські і соціальні основи марксизму", та неофіційний патрон і теоретик чехо-слов. націонал-соціалістичної партії.

В передвоєнний період в Чехо-Словаччині існували такі легальні політичні партії: і/чеські: чехо-слов. соціал-демократична партія очолювана Тумаром, чехо-слов. націонал-соціалістична партія очолювана Клофачем і Бенешом, чехо-слов. республікансько-аграрна партія Бвекли і Удржала, т. зв. жіночественська партія /гуртувала вунців і ремісників і принакала до попередньої партії/, чехо-слов. націонал-демократична партія Крамажа /об'єднувала праві і християнські групи/, партія чесь-

ких націоналістів Гайди; 2/ словацькі: народна партія Гайдики т. зв. лядяків, соціал-демократична, республікансько-аграрна, націонал-демократична та національна партія; 3/ німецькі: соціал-демократична, "унд дер лойбен лядівіртен", партія сусідських гайлерівців Гемляйна. Окремо від тих всіх партій стояла комуністична партія Чехо-Словацької. Це повстало в 1921 р. як ліве крило соціал-демократів. Ця партія мала в ЧСР в порівненні з іншими країнами, досить велику свободу. Вільна дія в цій партії доходило до криз і часто від неї відколювалися певні групи.

У внутрішньо-соціальної політиці не було великих непорозумінь між чехо-слов. партіями. В грудні 1918 р. прийнято закон про восьмигодинний робочий день, в травні 1919 р. закон про принципи земельної реформи та закон про державну пенсію для безробітних. За земельною реформою розпарцельовано всі маєтки понад 500 га лісної чи 150 га рівльної площі. Лише цього в 1920 р. у 1,9 % власників було 39 % управної площі.

Зате не розв'язано в Чехо-Словацькій національного питання. Чеський уряд не отримувався Сен-Жерменського мінеритетного договору, забув про свої обіцянки, чеську мову зробив державною мовою в цілій ЧСР, старався навіть чекізувати не-чехів, не говорячи вже про акнебути злізнення автономії.

В Словацькій, яка мала тільки формально автономію лядяки Глінки вели гостру боротьбу за права словаків. Між центральним урядом та словацькими самостійниками і автономістами все доходило до драматичних ексцесів. В Закарпатській Україні, крім національних елементів очолюваних о.А.Волошином, діяли підтримувані чехами москвофіли,

а також мадярофіли. Не говорено нічого про автономію, а краєм керували чеські урядовці.

Особливо розголошу набрала справа чеських німців /3,400,000 чол/. Вона особливо по приході Гітлера до влади в Німеччині, домагалися прилучення їх до "райху". Це знові відповідало імперіялістичним планам Гітлера, який не лише рішив з'єднати німців в одній державі, але і знищити Чехо-Словаччину, як плацдарм Франції і Англії проти Німеччини. Гітлерівським планам допомагала Угорщина. Вона домагалися звороту підданих р-нів Словаччини і Закарпатської України. Чехо-Словаччина не зуміла протиставитися гітлерівським провокаціям. Перозв'язане національне питання спричинило змішання чужих держав у внутрішні справи ЧСР і врешті стало її могилою. В своїй закордонній політиці, веденій довголітнім міністром закордонних справ Бенешом /народжений 1884 р/, Чехословаччина цілковито орієнтувалася на Францію. За її спонукою Бенеш створив в 1919-21 рр. союз держав т.зв. Малу Антанту, що мала на цілі протиставитися переможеним державам та впливам ССРСР. Французька військова місія цілковито керувала військовою справою ЧСР та добилася того, що Чехо-Слов. була головним доставцем першорядної зброї для союзників Франції /Польщі, Румунії, Югославії/. З Німеччиною, Угорщиною та Польщею Чехо-Слов. мала напружені відносини з приводу мадярини. Не зважаючи на те, що чехи є активними слов'янофілами, а тим самим і русофілами /лише в Росії чехи бачать реальну славіянську силу, яка може протиставитися Німеччині, отже врятувала їх перед безперервним наступом німецького імперіалізму, - в передміжвоєнний період чехо-слов. закордонна політика не підтримувала нового російсько-більшовицького імперіалізму. Чехо-Слов. навіть довго не

хотіла провсти визнати ССРС, я підтримувала воєні протибівковинські
 зделачильські організації від українських починаючи, а на російських
 білогордійських кічкари. В ЧСР існував Український вільний Універ-
 ситет і в Празі утримувався на кошт ЧСР. Музей визвольної боротьби
 України в Празі, Українське Господарське Академія в Подєбрєдах та
 інші багаточислих культурно-політичних українських установ. Висарив був
 другов українського визвольного руху. Чойно в останніх роках перед
 мюнхенським договором, ЧСР, загрожувана чимраз більше імперіалізом
 Гітлера, тісно зблизилася до ССРС /1938 р./, тим більше, до Франція
 розмовляла тоді теж політичну зближення і співпраці з ССРС. В період
 нападу Гітлера на ЧСР, ССРС мав хати цієї останній воєну допомогу.
 Але до цього одначе не діяло, бо Франція, яка теж до цього буда зобов'язана,
 нізана, /таї говорять тепер більшовини/ півла на компроміс з Німеччи-
 нов - взяла участь в мюнхенській угоді.

Слово в історії в рр. 1938 - 44. Угоді в мюн-
 хені /29. IX. 1938 р./ між Францією, Англією, Німеччиною та Італією мала
 меті задоволити вимогу Гітлера про об'єднання всіх німців у німецькій
 державі і, як заявили формально учасники угоди, розв'язати проб-
 лему німців в Чехо-Слов. За цим договором окремі землі Чехії,
 заселені німцями, відійшли до Німеччини, а південні райони Словаччини
 і Закарпатської України з найбільш урожайними землями до Угорщини,
 рештакі райони до Польщі.

Після мюнхенського договору ЧСР змінила свою меншоєтну політику.
 ЧСР змінила свій устрій: замість словаської і української автономної
 прийняла федерація трьох державних рівноправних одиниць - Чехії, Сло-

ваччини і Карпатської України. Бенеш, який був президентом від грудня 1935 р. поєвався до димісії 5 серпня 1938 р. Президентом став нерішучий др. Е. Гаха.

В Словаччині взяла верх партія лівняків /"Гліткова Гарда"/, яка 6. X. 1938 р. в Хіліні диктаторськи домоглась виї поєднання воїх самостійних словацьких партій. День цей став днем словацької самостійности. На чолі країни став звісний культурний діяч Йозеф Тісо.

Тоді в Карпатській Україні розгорнулось широке політичне і культурне життя. Дого намагалися підірвати на час до часу безглузді заходи таких чеських централістів, як ген. Брхала. На чолі карпато-української держави став о. Августин Володин.

Така Чехо-Словацько-Карпато-Українська Республіка мала свої дані для того /поміняючи деякі труднощі в економічному житті, викликані окупацією мадярами та німцями найкращих промислових та сіль.-госп. районів/ щоб жити новим повним життям. Але, те, що ті зміни прийшли на від самого чехо-слов. уряду, в доконанні в наслідку дійсно зовнішніх втручань, стало причиною, що на коротка дидля, скінчилися трагедією березня 1939 р.

15 березня 1939 р. Гітлер при змущеній згоді през. Гахи, зайняв Чехію і створив в ній німецький протекторат "Протекторат для Богемії і Моравії". Словацьчина і Карпатська Україна проголосили в ході цих подій себе самостійними державами. Кілька днів опієли мадяри підтримані Гітлером, рушили на Карпатоцьку Україну і зломивши героїчний спротив Карпатоцької Січі, окупували її. Словацьчина остались формально самостійною, а фактично перейшла під цілковиту, особливо

військову контроль Гітлерівської Німеччини. Для слов'янських народів Чехо-Словаччини настали важкі дні понурої німецької і мадарської окупації.

Капітуляція Чехо-Слов. в березні 1939 р. не має прецеденту в історії. Без одного стрілу піддалася Німеччині, віковичному ворогові, народ, який мав державу, армію з 200 тис. воєнів мирного періоду плюс мільон резерви, армію, яка мала найкращу в світі зброю: 500 дієвих літаків плюс 250 резерви, 300 танків, 110 важких і 210 легких артилерійських батерій, 4 тис. кулеметів. За сьогоднішніми чеськими даними Гітлер забрав тоді в Чехо-Слов. озброєння для 30 дивізій. Сидючі карпатські українці показали світові, що хочуть і зміють боронити своє самостійності.

Німецька окупація в Чехії, в порівнянні з іншими, різніми німецькими окупаціями, була відносно легка і то мабуть, навіть найлегка/якщо взагалі можна говорити про легкість окупації/. Але і вона не була вільною від розстрілів, ув'язнень, масових убивств, господарського грабунку. Коротку німецьку окупацію здійснювали Гітлерівські "протектори": Гайнріх, Рейрат та Карл Франк. Гайнріха вбили чеські патріоти. Німці у відплату з 10. XI 1943 р. спалили чеське село Лідіце, вбили там 184 чоловіків, а жінок та дітей зарезали в Німеччину. Лідіце стало символом німецького терору. 17 листопада 1939 р. німці підступно розбили чеську студіючу молодь: 9 членів студентського проведу розстріляли, а 1200 студентів заарештували. Сьогодні день 17 листопада став міжнародним днем студентства. До Німеччини на роботу вивезено майже мільйон громадян Чехо-Слов.

Чеські емігранти, які після березня 1939 р. спершу вемігрували до Польщі, а потім до Англії, Америки та СРСР, розгорнули закордонном широкую політичну діяльність. В квітні 1939 р. в США Чехо-Слов. Народна Рада піднесла справу створення еміграційного уряду. На чолі створеного уряду став знов Бенеш та Ан Барария /син колишнього президента/. При американській армії створено чехо-слов. танкову бригаду, багато чехів і словаків брали участь в боях за Тобрук і Францію та в повітряних операціях над Німечч кнов і Англією. Лондонська радіостанція передавала чеські і словацькі видання. В грудні 1943 р. Бенеш підписав в Москві "Союз і дружбу про дружбу і співробітництво" з СРСР. В СРСР створено окремий чехо-слов. легіон. На чолі легіону став Людвік Свобода.

Чехо-Словаччина сьогодні. У зв'язку з наближенням "ескзних" військ до кордонів Чехо-Слов. 29.VIII.1944 р. словаки підняли в Банській Вистрті повстання, зване сьогодні "Словацьким національним повстанням". В повстанні брали участь в першу чергу прихильники союзу з чехами, комуністи та велика частина словацької армії, яка вже давно була невдоволена з німецького контролю. Повстання німці жорстено здушили. В словацькому повстанні брали теж участь правісовські українці. Вільшовицькі імперіялісти винули на Словацьчину велику кількість своїх парашутистів, щоб повстання не набрало яскраво національних, а тим самим протівільшовицьких форм, і створили у Словацьчині партизанський штаб під командуванням російського генерала Осмолова.

В переддень капітуляції Німеччини, після проголошення німцями Пра-

ти відкритим містом, в днях 8-9 травня 1945 р. чехи підняли повстання проти гітлерівських окупантів. Німці почали протидіювати проти т.зв. "Революційні Гарди" та оточили їх в празькій радіостанції. Чойно здобуття Праги більшовицькими військами Бенеза врятувало повстанців від знищення. За сьогоднішніми чеськими даними в празькій повстанні брало участь загалом 120 тисяч чоловік, у боях на барикадах 29 тис. чол., а в цього загально згинуло 2701 чоловік.

До 10.7.1945 р. американські і більшовицькі війська вигнали всіх німців з Чехо-Слов. Американці окупували південно-західну Чехію з містами: Будаїовіце, Писек, Пльзен, Хаб, а більшовики решту Чехо-Слов. Нову Чехо-Слов. формально самостійну і союзну державу, поділено на дві сфери впливів. Більшовики в своїй політичній контролі ЧСР більшу увагу звернули на Словаччину і в ній верховодять, а меншу на саму Чехію, яка перебуває під американським впливом.

Бенез, який зі своїм урядом перебував зразу тимчасово в Копичках, в червні 1945 р. приступив до відбудови ЧСР в передніжненських кордонах. Вже 5.7.45 р. він оголосив нову державну програму. В ній т.зв. копичької програмі обіцяється федерація Словаччини з Чехією, рівність всіх слов'ян, самоозначення закарпатських українців, участь у владі всіх політичних груп внутрішнього і закордонного протинімецького опору, переведення корінних соціальних реформ, відбудова промисловости, виселення німців та мадярів, ревізій кордонів з Німеччиною. Ця програма і стала основою політики Бенеза.

Словаччина перебуває сьогодні в федеративному зв'язку з Чехією, має власний уряд з відповідними уповноваженнями /повереніцтва/, які

відповідають центральним міністерствам, свій парламент - Славську Національну Раду /СНР/. Спільними для Чехії і Словаччини є закордонна політика, державна оборона та валюта. В червні 1945 р. Бенеш погодився якимсь чином з СНР щодо принципових питань Словацької автономії. Чесько-Словацькій співпраці стоять одначе на перешкоді деякі зовнішні і внутрішні чинники. Інтер.деяка частина словацьких емігрантів в США є проти нової чехо-слов. федерації. В ніч з 9/10 жовтня 45 р. в Празі розкинуто нелегальні листівки підписані "Сюзом визволення політв'язнів", в яких закликавалося не помагати матеріально словакам.

До участі в державному житті ЧСР допущені тільки ті партії, які не скомпромітували себе в мюнхенський період, та які не брали участі в словацькій жіківській угоді з 1938 р. В Чехії діють зараз чотири партії /вона існувала і перед 1938 р./ Чехо-Слов. соціал-демократична партія /очолює Зденек Фірлінгер/; націонал-соціалістична партія /уважає Т. Масарика своїм теоретиком, очолює її Бенеш, Ян Масарик та бургомістер Праги др. Зенкль/, народна партія /найбільш правна очолює її Фусек/ та чехо-слов. комуністична партія /очолює Клемент Готвальд/. Центральними пресовими органами цих партій є: соціал-демократичної - "Право Ліду", націонал-соціалістичної - "Слово Народа", народної - "Лідова Демокрація", комуністичної - "Руде Право". Всі ці партії, подібно як і словацькі об'єднані формально в "народний фронт". В Словаччині діють зараз дві партії: демократична і комуністична. Демократична партія - це нова партія, очолювана др. Йозефом Леттрихом, об'єднує всі легальні словацькі партії, а також деякі центрові елемен-

ти. Комуністи закликають цю партію, до вона є продовженням політичної словацької аграрної партії, котра скомпромітувала себе союзом з лядяками. Центральним пресовим органом демократів є "Час". Словацькі демократи агітують за створення центральної чехо-слов. демократичної партії в Чехії. Комуністична партія словацькими поновилася свої ряли словацькими соціал-демократами, які з'єдналися з нею на з'їзді в Банській Бистриці 17. IX. 44 р. Тепер у зв'язку з першим з'їздом чехо-словацької соціал-демократичної партії, словацькі соціал-демократи, очолювані чехо-слов. міністром охорони праці і соціальної опіки др. Молтесом та заступником голови СНР Хорватом, роблять старання створити єдину словацьку соціал-демократичну партію. Словацьких комуністів очолює Клементіс. Словацькі самостійники не проявляють ще сьогодні активної діяльності. Одні з них стоять в опозиції до нового життя, а другі беруть участь в партійній діяльності словацьких демократів. Останньо в Празі та в Мітрі відбулися протибільшовицькі виступи, які вказують на те, що Словаччина стоїть в більшості на протибільшовицьких позиціях.

Міжпартійна боротьба в Чехо-Слов. не має таких гострих форм, як в СНР в Польні чи в Югославії. Амаже і тут вже помічається спроба деяких чеських та словацьких груп протиставлятися комуністичній партії, яка марширує вперед в більшовицькій армії, може легко стати "п'ятою колоною" на місці сюжетських гонимців. Треба також зауважити, що чехо-слов. комуністи не проявляють такої різкої агітаторської роботи, як це сьогодні роблять наприклад французькі чи болгарські комуністи.

В сьогоднішнім словацьким тимчасовім уряді є заступлені всі чотири чеські і дві словацькі політичні партії. Президентом є Едуард Бенеш, прем'єр-міністром Еденек Фірлінгер, мін. закордонних справ Ян Маєсарек, один із заступників прем'єр-міністра Готтвальд, мін. оборони ген. Людвіг Свобода, нач. штабу ген. Бочек, мін. освіти Еденек Неадли /член львівського Наукового Товариства ім. Шевченка, колишній приятель українського народу, ще під час поїздки Української Республіканської Капели по Чехо-Словаччині в 1919 р. гаряче пропагував українську музику, мистецтво і взагалі українську національну справу/, до голови СНР є д-р. Йозеф Лейттрих.

28. X. 45 р. відбулося перше засідання чехо-слов. парламенту - Тимчасових Національних Зборів /"дочасне Народне Стромандженіє"/ з 200 делегатів від Чехії і 100 від Словаччини. Делегати були вибрані на загальних зборах у рівній кількості від кожної партії, а саме: до 200 чеських делегатів входить по 40 делегатів від кожної партії, 10 від профспілок, 2 від "єдиної спілки чеських хліборобів", 2 від центральної спілки торговців, 2 від ремісників, 3 від чеської молоді, 3 від культурних організацій і 10 загальнонародних передніх діячів. До 100 словацьких делегатів входить по 40 делегатів від двох партій і 20 від різних організацій /профспілки, "союз партизанів", "союз словацької молоді" та інші/. Загальні збори до парламенту в Чехословаччині заповідаються на початок 1946 р. Місцеву владу виконують по громадах - національні комітети /"наrodní výbor"/, а по районах "окружні нац. комітети" /"Okresní N. V."/ з'явлені з пропорцій кількості з делегатів політичних партій та організацій.

В чехо-слов. армії на поодиноких військових частинах виразно позначаються англо-американські та більшовицькі впливи з залежності від того, де які частини були створені. Більшість чехо-слов. армії є виражена англо-американцями. Чехо-слов. армія поділяється на дві групи: західну і східну. В словацьких частинах /східна частина/ офіцерами є переважно словаки. Чехо-слов. армія — це сьогодні найбільш свідомий чинник в країні. Контрольованим собор чехо-слов. частинам більшовики дають зброю тільки часово.

Згідно з умовою Бенеза з Комсомовою советські частини мали вийти з Чехо-Слов. до 1 грудня 1945 р. Американські частини теж обіцяли це зробити. Крім чехо-словацьких органів безпеки існує в Чехо-Слов. також деяка кількість більшовицьких відділів НКВД і НКГБ.

Уряд ЧСР розв'язав вже ряд пекучих соціально-економічних питань. В серпні — жовтні 1945 р. Бенез підписав декрети про грошову реформу, про обов'язок праці, про конфіскацію ворожого майна, про націоналізацію великої промисловості та банково-страхових підприємств.

Грошовою реформою знесено всі колишні окупантські та тимчасові крони і замінено їх єдинов чехо-слов. кронами у вартості: 1 англійський фунт стерлінг — 201,5 н.ч., один рубель — 2 н.ч. Закон про обов'язок праці всіх мужчин від 16-55 років та жінок від 18-45 рр., видано у зв'язку із загальною деморалізацією, що є звичайним наслідком війни і проявляється головню в збройній спекуляції та контрабанді, особливо через польський кордон. Законом про конфіскацію ворожого майна відібрано землі всім майже мадярам, німцям та зрадникам ЧСР. Ця своєрідна "земельна реформа" приведе до поважного збільшення

земельної власності чехів і словаків. Чотирьма законами від дня 24.X.45 р. оголошено націоналізацію великої промисловості: шахт металургійної, машино-будівельної, хемічної і інших харчової промисловості, націоналізацію банків і отрахувих установ, а також унормовано особливі повноваження заводських робітничих рад. Законом цей передбачає репрезентацію колишнім власникам з боку держави, особливо через викуп акцій державою. Малі і середні підприємства /до 400 і 500 чол. персоналу/ не підлягають законам націоналізації. Так цей при нормальних умовах /якщо Чехо-Слов. позбудеться советського контролю/ має дуже велике значення, бо дасть можливість державі провадити планове господарство, а також дозволить провадити її самостійну політику, незалежно від втручань закордонного капіталу.

Говорачи про соціальні реформи в промові з 14.X.45 р. в Медльнику Бенеш сказав: "Нам"ятаймо завжди про те, що ми є з Масарикової землі... Здійснюємо тут і там революційні переміни, переводимо революційні соціальні реформи однак ніколи не забуваймо, що передовсім провадимо свою національну революцію, це є нашим обов'язком і цього від нас вимагають наші майбутні покоління.

Економічне життя Чехо-Слов. внаслідок цієї війни дуже потерпіло. Країна дуже високої культури цукру вживає сьогодні багато сахарини /з 10 словацьких цукроварень працює тільки 2/. Заводи Шкода виявляють наразі /жовтень 1945 р./ тільки 50% видаєності в порівняні з 1933 р., з двох словацьких фабрик зброї більшовики вивезли одну до себе. Словацьчина як особливо східня прямо голодує, при тім багато осель є війною цілковито зничених. Велику поміч подає Чехо-Словац.

американська ГНРА, яка забезпечує її харчовими засобами та предк-
 етами першої потреби. Чехо-Слов. вже підписала ряд торговельних умов,
 з багатьма країнами, а останньою теж дістала багато мільонову позичку
 від Англії /дореі на закуп англійських товарів/.
 Одной з найнекучіших проблем, до її Чехо-Слов. взялася розв'язува-
 ти це справа нацменшин.
 Особливе становище попала автономна частина Закарпатської Ук-
 раїни, яка вже від самого початку вступу більшовицьких військ нале-
 жала фактично до СРСР, формально до ЧСР. Більшовики на скору руку
 zorganizували 26. II. 44 р. "з" іад народних комітетів Закарпатської
 України в Хусті, на яким проголошено маніфест прилучення до СРСР.
 29 червня 1945 р. під натиском Сталіна, Фірлінгер підписав у Москві
 договір про передачу Карпатської України, чехів 12,6 тис. кв. км з 725
 тисяч населенням до СРСР. Того ж дня підписано умову про евакуацію
 українців та росіян з Чехо-Слов. та репатріацію чехів і словаків із
 СРСР з правом оптанції до 1. I. 1946 р.
 Право оптанції відноситься передусім до карпатських українців, до
 кількості около 240 тис. на т. зв. Бранівщині і становлять 8% на-
 селення Словаччини. Вони базикають все про якусь "русско"українське"
 населення та про свого "великого брата" - більшовицьку Росію. На чо-
 лві цього руху стоїть "Українська Народна Рада Бранівщини" /УНРБ/,
 очолювана головою Караваном та ген. секретером др. Роголем - Ільковом.
 УНРБ видає свій орган російською мовою "Бранівщина"; має своїх 5 де-
 легатів до СНР та 5 в Тимчасових Національних Зборах. На Бранівщині
 є сьогодні 71 народних, 10 міських, 2 професійні і 2 середні школи ук-
 раїнські школи. В справах церковних /православних і греко-католиць-

ких/ існує формально свобода. Ще в грудні 1944 р. адміністратор православної Мукачівсько-Пряшівської єпархії ігумен Теофан Собов відлучив цю єпархію від Сербської Православної Церкви та віддав її під юрисдикцію епіархедівського московського патріарха. Уповноважені УНРП розтягаються передусім на райони: Сліна, Жемнаборці, Смишак, Стребків. Між словаками, а прямишівськими москвофілами існують напружені відносини, особливо тому, що ці останні цілковито орієнтуються на більшовиків.

УНРП заявила, що прямишівські українці думать остатися в межах Чехо-Слов. В останніх місяцях також на Пряшівщині комуністи починають трясати ґрунт під ногами. В багатьох місцевостях заложено вже українські секції словацької демократичної партії. Великою подією в житті прямишівських українців, як теж словаків і чехів, був рейд одного відділу УПА у вересні 1945 р. по північно-східній Словаччині. Пряшівські українці та словаки побачили дійсне обличчя українських революціонерів і самі ствердили, що вони цілком інше від того, як їм того представляли більшовики.

Відновися сьогодні й польсько - чехо-словацький спір за Спіж, Оралу та Шлезьк. Словаки домагалися від Польщі звороту північних частин Спіжу і Орала /мільянакають громад/ населених словаками, як теж і українцями /Спіжна Земля/, до їх в 1939 р. було прилучено до Словаччини. В чехо-слов. пресі зараз частіше появляються домагання припинити такий рух польських спекулянтів, у яких добачають польських шпигунів. Поляки зі свого боку домагались звороту чеської частини Тешинського Шлезька /т.зв. Заользе/, до її були вже окупували в 1939 р. За чеськими даними живе в цій частині 27584 по-

ляків плюс 5600, які прибули в 1939 р., а 54 тисячі чехів. Поляки розповсюджують чутки про переслідування телянських поляків, про терор, арештування польських комуністів, закривання польських шкіл. Польська радіостанція в Катовицях веде проти чеську пропаганду в душі передмюнхенської, бернської "монархості".

Чехи відповідають на польську радієву пропаганду через недавно відбудовану радіостанцію в Моравській Остраві, а крім того допомагаються ревізії польсько-чеських кордонів. Офіційно чехи допомагаються прилучення до Чехо-Слов. районів Ратіборська, Глупчиць /Горішний Шлезьк/ та Власька /Долішній Шлезьк/, які зараз є об'єкти в майбутнім мирнім договорі з Німеччиною Польді. Чехи вже тепер заступають відновити свого /Опавського/ Шлезька, що її було знесено в 1923 р. Збічно з чеських джерел, із східних районів Долішнього Шлезька втекло перед польським терором до Чехії 22 тис. населення, поляки навмисне притримують транспорти шведської руди по р. Одер та совєтської руди на залізницях, що її призначено для чехо-слов. промисловості.

Чехи допомагаються теж опіки над лужицанами /лужицькими сербами/, вимирячими та згерманізованими останками найменшого слов'янського народу, до чисельне зараз около 100 тисяч людей. В Празі знову відновлено лужицьку духовну семінарію, що її зніс в 1922 р. єпископ-німець. Опіка над лужицанами практично означає прилучення саксонських землях районів Міттау і Гаузен до Чехо-Словацьчини.

Окремого значення набирає в ЧСР справа німецької та мадярської нацистичної. Чеський уряд розв'язав німецькі університети в Празі та

Врні і приступив до масового виселення /за взором Польщі і при підтримці Сталіна/ німців та мадярів. Виселення це набрало жорстоких форм, так, що на берлінській конференції рішено його стримати. Німці створили свої підпільні організації в Чехії, зробили вже кілька акцій саботажних акцій на заводах та навіть готовили атентат на міністрів Неедлі і Геттвальда. Останньо 21 листопада 1945 р. Совзна Контрольне Рада в Берліні погодилася на переселення 3,160 тис. німців із ЧСР до советської окупаційної зони в Німеччині. із строком до липня 1946 р. У виселених селах поселюються перш за все родини заслужених військовиків та волинських чехів.

З мадярами так легко не йде. Мадярський "уряд" все таки протестує перед світом проти насильницького виселення. Лідер мадярської селянської партії Ковач Іуре заявив, що "якщо чехо-словаки твердять, що не можуть жити разом з мадярами, то нехай стягнуть свої відділки з мадярських земель". Мадярський уряд не хоче підписати про репатріацію 400 тис. мадярів, як цього домагаються чехо-словаки. Мадярські підпільні організації провадять досить оживлені акції проти більшовицьких і чехо-слов. військ та навіть нападають на харчові транспорти, що їх влі Дунаєм ІМРА для Чехо-Словак. Чехи почали планове перенесення промислових осередків з окраїн до центру Чехії.

Жидів в ЧСР в наслідку німецьких акцій лишилося дуже мало. Приблизне число 12% передвоєнного стану, /в Словаччині є їх зараз около 10 тис./ Якщо б ЧСР в нових мирних договорах вдалося задоволити свої домагання, то її територія майже дорівнювала б території з перед 1939 р. /на місце Закарпатської України прийшли б Елезьк і Луїчі/ та по-

розбулися б майже 5 мільйонів. Мимо цього таке розв'язання питання нацистської грози ЧСР небезпечним в майбутньому. Німці і Махари будуть плакати ідею відплати ЧСР за її сьогоднішню політику.

Уряд ЧСР зразу видав закон про покарання німецьких воєнних злочинців та колаборантів /співпрацівників з окупантами/ та готується до суду над ними. В. президент Гаха помер в тюрмі, інші маріонеткові чеські і словацькі міністри /між ними Тісо/, як також нім. міні. Карл Франк знаходяться вже в чехо-словац. тюрмах. Ославлений Нейрат поставлений перед Міжнародним Воєнним Трибуналом в Нюрбергу. Трагічна доля колієнського през. Адаміа Нууи Йозефа Куста. Він під натиском німців підписав в пресі дві протичеські статті. По війні його реабілітовано, але цей не витернів сорому і втопився в битві.

Закордонна політика ЧСР стоїть сьогодні на двох дещо підставках, як в період перед Мюнхеном. На це поважно впливає факт, що Чехо-Слов. входять до советської зони безпеки. Проте ЧСР зі всіх країн цієї зони стоїть сьогодні ще на найбільш самостійних позиціях та вміло і не без успіху лавірує між СРСР та англо-американцями. Офіційно дипломати ЧСР зазначають, що ЧСР не буде спірною справою між двома сторонами /тобто між англо-американцями і СРСР/, як це є нпр. з Польщею чи Бословією та що в ЧСР немає внутрішнього розбиття на західну і східну орієнтації. В дійсності справа маєть дещо інакше. Це розбиття не проявляється тут, як є в традиції ЧСР, лише в таких великих масштабах, як деінде. В Лондоні сьогодні ген. Лев Прхала /той до в зимі 1938-39 р./ вславися своєю централістичною політикою в Хусті, заложив "Чеську Національну Раду" для "боротьби проти маріонеткового уряду Вейсера і його старань встановити комуністичну диктатуру".

В Чехо-Слов.крім проявів русофільства у формі такої енкаведівської агентури більшовицького імперіялізму як "товариство для культурного і економічного зв'язку з СРСР", "Слов'янський комітет", - в останній період проявляється домагання налягодити культурні, економічні, військові зв'язки з позасьветським світом, особливо з Англією та Францією. В Празі заложено англійську реальну гімназію, в Братиславі британський інститут. Багато чехо-слов. студентів виїхало на запрошення Франції на студії у французьких університетах, багато західно-європейських журналістів відвідують пораз частіше ЧСР. Чехо-Слов.сьогодні проти курсу совєтської політики, відновила дипломатичні відносини з Ватиканом.

Нарбутно сьогоднішньої ЧСР це не ясно, одначе при значнім послабленні совєтського втручення, воно може бути вільним від більших небезпеч для неї. Якщо ж більшовики не вступляться зі своїх позицій в ЧСР, то вона, коли схоже бути оправді самостійною державою, мусітиме перейти до отвертої боротьби проти сталінських імперіялістів разом і іншими поневоленими народами.

10 грудня 1945 р.

ЗАСВІДЧУВАЛЬНИЙ НАПИС СПРАВИ № _____

У справі (розділі опису, закінченому описі) підшито і пронумеровано 15 _____ аркушів;

у тому числі літерні номери /п'ятнадцять/ _____;

пропущені номери _____

+ аркушів внутрішнього опису _____

Особливості фізичного стану та формування справи	Номери аркушів
1	2

Спеціаліст _____
Посада _____
21 червня 2018 року _____
(підпис)

Г. Таргачева _____
(ініціали (ініціал імені), прізвище)